WHO:n pandemiasopimuksesta saavutettiin neuvottelutulos ke 16.42025 WHO:n yleiskokous hyväksyy sopimuksen 78. yleiskokouksessaan, joka alkaa 19.5.2025.

Valtioneuvosto on tiedottanut eduskuntaa neuvotteluista mm. U-kirjelmällä U 122/2022, sekä to 10.4.2025 lähettämällään u-jatkokirjelmällä UJ 3/2025, jossa kuvataan Suomen kantoja neuvotteluiden loppuvaiheessa. Tällä sähköpostilla valtioneuvosto kuvaa eduskunnalle neuvottelutulosta peilaten sitä U-jatkokirjelmässä UJ 3/2025 esittämiinsä kantoihin.

Arvio

Sopimuksen syntyminen on merkittävä virstanpylväs globaalissa terveysyhteistyössä, sekä WHO:n ja koko kansainvälisen yhteisön kannalta tärkeä osoitus monenvälisen yhteistyön voimasta haastavina aikoina. Sopimusteksti on kompromissi, joka täyttää EU:n ja Suomen neuvotteluille asettamat perustavoitteet. Lopputulosta voidaan pitää tasopainoisena kokonaisuutena, joka huomioi pandemioiden torjunnan, valmiuden ja varautumisen. Sopimusteksti on valtioneuvoston 10.4.2025 lähettämän u-jatkokirjelmän (UJ 3/2025) kannan mukainen.

Sopimuksessa huomioidaan ihmisoikeusperusteisuus ja sukupuolten tasa-arvo.

Sopimuksella vahvistetaan yhteistyötä pandemioiden ennaltaehkäisemiseksi ja tautiseurannan vahvistamiseksi kansalliset ja alueelliset olosuhteet huomioiden sekä kehittämään kansallisia poikkihallinnollisia suunnitelmia tällä alueella (4 artikla). Sopimusosapuolet edistävät One Health -lähestymistapaa ja sitoutuvat suojelemaan ihmisten, eläinten ja kasvien terveyttä (5 artikla).

Patogeenien saatavuuden ja hyötyjenjaon mahdollistamiseksi perustetaan monenkeskinen mekanismi (PABS), jonka yksityiskohdista määrätään tarkemmin sopimuksen liitteessä. Neuvottelut liitteestä on tarkoitus käynnistää, kun WHO:n yleiskokous on hyväksynyt pandemiasopimuksen. Sopimusteksti sisältää kuitenkin määräykset PABS-mekanismin keskeisistä periaatteista, joita olisivat mm. tasapuolinen saatavuuden ja hyötyjenjaon varmistaminen niin, että instrumentti on linjassa Biodiversiteettisopimuksen alaisen Nagoyan pöytäkirjan kanssa.

Sopimustekstin mukaan teknologian ja osaamisen siirto ja lisensointi pandemioiden ehkäisyssä sekä niihin varautumisessa ja vastaamisessa perustuu vapaaehtoisuuteen.

Sopimusteksti ei sisällä sitovia rahoitusvelvoitteita sopimusosapuolille, eikä sopimuksella perusteta neuvottelujen kuluessa ehdotettua uutta rahastoa tämän sopimuksen tarpeisiin. Sopimuksen 20 artikla sisältää kirjauksen rahoituksen koordinaatiomekanismista, jonka kautta tuetaan maatason kapasiteetin vahvistamista ja sopimuksen toimeenpanoa. Artiklassa täsmennetään, että koordinaatiomekanismilla tarkoitetaan kansainvälisen terveyssäännöstön IHR:n muutosten yhteydessä perustettua koordinoivaa rahoitusmekanismia, jota käytetään sopimusosapuolten konferenssin määrittelemällä tavalla. Artikla 21 mahdollistaa *sopimuksen hallinnoinnista aiheutuvien* kustannusten kattamisen sopimusosapuolilta vuosittain kerättävällä jäsenmaksulla tupakantorjuntaa koskevan WHO:n puitesopimuksen mallin mukaisesti.

Asiasta päättää aikanaan kokoontuva osapuolikokous. Jäsenmaksun tason voidaan odottaa Suomen osalta olevan hyvin maltillinen.

Pandemiasopimus sisältää myös kirjauksen siitä, ettei sopimuksella siirretä kansallista toimivaltaa WHO:lle, vaan kansallinen toimivalta säilyy edelleen jäsenvaltioilla.

Suomen osallistuminen neuvotteluihin

Suomi osallistui neuvotteluihin osana EU:ta. EU:n neuvottelijana toimi jäsenmaiden keväällä 2022 antaman mandaatin mukaisesti komissio. EU-koordinaatiokokouksia pidettiin viikoittain. Lisäksi EU-kantoja käsiteltiin Brysselissä useita kertoja vuodessa kokoontuneessa EU:n perussopimuksen mukaisessa erityiskomiteassa, jollaiseksi prosessin alussa nimettiin neuvoston kansanterveystyöryhmä.

Suomi osallistui INB:n jokaiseen istuntoon paikan päällä Genevessä ja vaikutti aktiivisesti EU:n kannanmuodostukseen. Suomi käytti neuvotteluissa EU-tiimin puheita tukevia puheenvuoroja, joilla se pyrki tuomaan esille erityisesti toimien merkitystä kansallisella tasolla. Suomi toimi myös aktiivisesti eräiden kompromissiratkaisujen aikaansaamiseksi.

Pandemiasopimuksen seuraavat vaiheet

Kun WHO:n yleiskokous on hyväksynyt pandemiasopimuksen, kukin WHO:n jäsenvaltio käsittelee ja sitoutuu siihen valtiosääntönsä mukaisesti.

Normaalisti valtiosopimus aukeaisi allekirjoituksille, kun se on hyväksytty. Pandemiasopimuksen osalta sopimukseen on kuitenkin tarkoitus neuvotella vielä sopimuksen 12(2) artiklassa kuvattu patogeenien saatavuutta ja hyötyjenjakoa koskeva liite (ns. PABS-liite), joka muodostaa valmistuttuaan pandemiasopimuksen kiinteän osan. Pandemiasopimuksen 33 artiklan mukaan sopimus aukeaa allekirjoituksille, kun WHO:n yleiskokous on hyväksynyt PABS-liitteen. PABS-liitteen neuvotteluprosessin on suunniteltu kestävän vuoden, jotta liite voitaisiin hyväksyä ensi vuonna WHO:n yleiskokouksessa.

Kun pandemiasopimus aukeaa allekirjoituksille, Suomessa tasavallan presidentti päättää sopimuksen allekirjoittamisesta valtioneuvoston esityksestä. Kun sopimus on allekirjoitettu, sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee sopimuksen hyväksymistä ja voimaansaattamista koskevan hallituksen esityksen. Eduskunta käsittelee hallituksen esityksen oman prosessinsa mukaisesti. Eduskunnalla on mahdollisuus esittää myös varaumia sopimukseen, eli todeta, ettei Suomen tulisi eduskunnan näkemyksen mukaan sitoutua johonkin sopimusmääräykseen.

Kun eduskunta on saanut oman prosessinsa käsiteltyä, tasavallan presidentti vahvistaa valtiosopimuksen hyväksymistä ja voimaansaattamista koskevan lain valtioneuvoston esityksestä. Kun tasavallan presidentti on vahvistanut lain, tieto kansallisen ratifoimisprosessin päättymisestä lähetetään sopimuksen tallettajalle, pandemiasopimuksen osalta YK:n pääsihteerille. Sopimus tulee Suomea sitovaksi kansainvälisesti 30 päivän kuluttua siitä, kun sopimuksen tallettaja on vastaanottanut ilmoituksen kansallisten

ratifioimistoimien päättymisestä. Valtioneuvosto antaa valtiosopimuksen voimaansaattamista koskevan asetuksen, jossa säädetään, mistä päivämäärästä alkaen valtiosopimus sitoo Suomea kansallisesti.

Euroopan unionin liittyminen pandemiasopimukseen

Myös alueellisen taloudellisen yhdentymisen järjestöt, ml. Euroopan unioni, voi liittyä pandemiasopimuksen osapuoleksi. Pandemiasopimus on siten ns. sekasopimus, jonka osapuolina ovat todennäköisesti sekä EU, että sen jäsenvaltiot, koska toimivalta sopimuksen määräysten osalta on jakaantunut niille molemmille. Siltä osin kuin sekasopimus kuuluu jäsenvaltioiden toimivaltaan, sopimus edellyttää jäsenvaltion valtiosäännön mukaista päätöksentekoa allekirjoittamisesta sekä sopimuksen hyväksymisestä ja voimaansaattamisesta. Lisäksi tarvitaan neuvoston päätös sopimuksen allekirjoittamisesta ja hyväksymisestä siltä osin kuin sopimusmääräykset kuuluvat unionin yksinomaiseen toimivaltaan.

Pandemiasopimuksen 34(3) artikla edellyttää, että sitoutuessaan sopimukseen EU toimittaa sopimuksen tallettajalle tiedon toimivallastaan sopimusmääräysten suhteen, ts. miltä osin pandemiasopimuksen sopimusmääräykset kuuluvat EU:n ja miltä osin jäsenvaltioiden toimivaltaan. Keskustelut Unionin ja jäsenvaltioiden välisestä toimivaltajaosta pandemiasopimuksen sopimusmääräyksistä on tarkoitus käynnistää, kun WHO:n yleiskokous on hyväksynyt pandemiasopimuksen.

Jenna Uusitalo
Lakimies, Suomen pandemiasopimuksen neuvotteluvaltuuskunnan sihteeri
jenna.uusitalo@gov.fi

Sosiaali- ja terveysministeriö

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ
PL 33 (Meritullinkatu 8, Helsinki) 00023 Valtioneuvosto
@STM_Uutiset